

Balkanlar'ın Kaybedilişi Karşıısında Mehmet Akif

Muhittin DOĞAN*

Öz

İmparatorluğun en sıkıntılı dönemlerinde yazmak zorunda kalan Akif ve nesline zaman sanki eserlerinin konusunu belirleme özgürlüğünü vermez. Tarihi şartlar âdeta onların eserlerinin konularını belirler. Yapı olarak da bireysel konularda yazmaya uygun bir mizacı olmayan M. Akif, kalemini hayatı boyunca milletin hizmeti için kullanır. Onun en başarılı eseri olan *Safahat* içerik yönünden tarihî belge özellikleri taşır. Yirminci yüzyılın başlarında Osmanlı ülkesinin yüz yüze kaldığı sıkıntılar, *Safahat*'ta yer alan şiirler üzerinden de izlenebilir. Onun kadar hayatı şiire, şiiri de hayatın içerisine sığdırabilmiş şair sayısı fazla değildir. Ülkesinin ihtiyaç duyduğu her alanda olmayı kendisine görev bilen M. Akif, verilen hiçbir görevden uzak durmaz. Bu sebepten onu, bazen Anadolu'da bazen Arabistan çöllerinde bazen de cami kürsülerinde görebiliriz. Onun tek bir amacı vardır, o da; "İslam dünyasının eski güzel günlerine yeniden kavuşmasıdır." Yedi bölümden/kitaptan oluşan *Safahat*'ın bütün mısralarında bu amacın izlerine rastlayabiliriz.

Safahat'ın üçüncü kitabı olan ve on şiirden oluşan Hakkın Sesleri adlı bölümde yazar, Balkan yenilgisinin sebeplerini, oradaki Müslümanların yaşamak zorunda kaldıkları katlanılması güç durumları ve çözüm yollarını göstermeyi amaçlar.

Bu çalışmada; Balkan yenilgisinin M. Akif'in dizelerine nasıl yansıdığı üzerinde durularak onun Müslümanlara vermek istediği mesajlara dikkat çekilecektir.

Anahtar Kelimeler: M. Akif, Balkanlar, Hakkın Sesleri, kavmiyetçilik, Şark.

* Doç. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Afyon, Türkiye.
Elmek: dogan.muhittin@hotmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3525-5981>.

Geliş Tarihi / Received Date: 18.09.2021
Kabul Tarihi / Accepted Date: 06.11.2021

DOI: 10.30767/diledeara.1048666

Mehmet Akif in the Face of the Loss of the Balkans

Abstract

The time does not give freedom to determine the subject of their works for Mehmet Akif and his generation who had to write in the most troubled times of the empire. It looks like historical conditions determined the subjects of their works for them. Mehmet Akif who does not choose to write on individual subjects uses his pen at the service of his nation throughout his life. *Safahat*, his most successful work, mostly contains historical features. All the troubles faced by the Ottoman country at the beginning of the twentieth century can be traced through the poems in *Safahat*. There are not many poets who can fit life into poetry as much as he does. Mehmet Akif considers it as a duty whatever his country needs and does not stay away from any task given to him. For this reason, we can see him in mosque lecterns sometimes in Anatolia or in the Arabian desert. He has only one purpose which is the re-establishment of the good old days of the Islamic world. We can find traces of this purpose in all the verses of *Safahat* which consists of seven chapters/books.

In this study, how the Balkan defeat is reflected in Mehmet Akif's verses and the solutions proposed by the poet for the dissolution of the dark clouds that have descended on the Islamic world will be discussed.

Keywords: Mehmet Akif, Balkans, Hakkın Sesleri, nationalism, Orient.

1. Giriş

Dünyanın ciddi bunalımlar, alt üst oluşlar yaşadığı ve bunların büyük kısmının da Osmanlı coğrafyasında hüküm sürdüğü bir dönemde yazmaya başlayan, imparatorluğun çöküşüne, tarihteki yerine veda edişine ve bir ulusun istiklal mücadelesi ile yeniden doğuşuna tanıklık eden M. Akif, şahit olduğu kabullenilmesi zor gerçekleri kalemi/dizeleri ile görünür kılmaya çalışır. Devrinin şartları, onun şahsiyetine ve edebî kişiliğine yön verir, onu şekillendirir. Özellikle ülkesinin ve İslam dünyasının içerisinde bulunduğu derin kırılmalara yol açan acizlik hali, bir mücadele ruhu taşıyan Akif'in kabullenebileceği durumlardan değildir. Kabullenilmesi güç bu realitenin, yazarın ruhunda, zihin dünyasında açtığı yaraların yankısı *Safahat*'in bütün sayfasında doğal olarak kendisini hissettirir¹. “*Yıllar geçiyor ki yâ Muhammed / Aylar bize hep Muharrem oldu.*” diyerek de ümmetin peygamberimizden sonra yaşadığı en büyük felaket ve fitne vakası olan Kerbela olayı ile yaşadığı çağda İslam ümmetinin maruz kaldığı felaketleri denk görür, “*leyl-i matem*”den kurtuluş için peygamberi yardıma çağırır. Ülkesinin yüz yüze kaldığı derin alt üst oluşlara üzülmeyle kalmaz, ihtiyaç duyulan her alanda bulunarak bu derin kırılmalardan en az zararla kurtulmanın yollarını göstermeye çalışır:

“...*Âkif figürü, benim gözümde hep etrafındaki yangını söndürme telaşı içinde, kan ter içinde öteye beriye koşuşturup su bulmaya çalışan bir gayyür adam imgesi oluşturmuştur. O, bir taraftan dergi çıkaran, diğer yandan üniversitede talebeye ders veren, beri yandan camide millete vaaz eden, mahallede, kahvehanede ahaliye bilinç aşılayan, ihtiyaç duyulduğunda ülke dışında görevlendirilen, yeri geldiğinde milletin mebusu olan, gerektiğinde cepheye savaşa koşan tam bir meydan, toplum ve mücadele adamıdır. Halktan biridir, halkın içindedir, halk içindir.*” (Çetin, 2007: 430).

¹ *Âkif*'in içinde bulunduğu durumu S. Karakoç “...*Her cepheden gelen ses, olağanüstü haberler bültenidir. Sonuç önemsenmeden, bu toprakların büyük günlerde şahit olduğu, aklın zapt edemeyeceği olaylar akar gider. Kafkaslarda, Çanakkale’de kan, Müslüman Türk kanı yere şehadet çizgisini çeker. Akif de bu günlerde her yurtsever gibi heyecandan heyecana, umuttan umuda, en beyaz renge, en yeşil duyguya, en kara kötümserlikten en ak iyimserliğe geçer durur...*” cümleleri ile belirtir. (Karakoç, Sezai (1987), MEHMED ÂKİF, Diriliş Yayınları, İst. s.19)

Sanatçılar, ileri duyarlılıkları sayesinde içerisinde buldukları zamanın, mekânın ve bu süreçte ortaya çıkan olayların önemli gözlemcilerinden olurlar. Bir bilim adamı objektifliği ile olayları anlatmaktan ziyade iç dünyalarında oluşturdukları tesirleri ile onları yansıtmaya çalışırlar. Böylece etraflarında cereyan eden olayların istedikleri yönlerini daha fazla ön plana çıkarma özgürlüklerini ellerinde bulundurmanın verdiği rahatlıkla, bilimsel gerçekliğe ters düşmeyen ama okuyanda daha sarsıcı tesirler bırakan güçlü ve etkisi uzun yıllar sürecek -hatta artarak sürecek- eserler bırakabilirler. Âkif'in *Safahat*'ı, gücünü biraz da samimiyetinden alarak, bu özellikleri bünyesinde bulunduran eserlerdendir.

Yirminci yüzyılın başlarında Osmanlı toplumunda yaşanan olayları, siyasi ve sosyal gelişmeleri öğrenmek isteyen araştırmacılar için "Tarihî belgelerin yanında başvurulması gereken önemli kaynaklardan birisi de *Safahat*'tır" demek, yanlış bir yargı olmaz; çünkü onun şiirlerinin konusuna bakıldığında günlük olduğu görülür yalnız bu günlük bir kişinin "ben"i etrafında dönen günlükten ziyade bütün toplumun yaşantılarına ve hissiyatına tercüman olan bir günlüktür (Karakoç, 1987: 31).

Onun gözü başlangıçta dış dünyaya açılan bir gözdür, etrafında gördüklerini -özellikle İslam ümmetinin parçalanmış hâlini- gerçekçi yalın bir üslûpla ele alırken bu ümmeti Kur'an'ın rehberliğinde vahdete, birlik olmaya çağırır. Yazarın yaşadığı zaman dilimi, Osmanlı entelektüellerinde/aydınlarında büyük savrulmaların gözlemlendiği bir dönemdir. Çıkar çatışmalarında aydın kesimlerin yerinin devletinin/milletinin yanı olması gerekirken; kimi aydınların yanlış yerlerde konumlandıkları görülür. Böyle bir ortamda Akif'in yeri, tutumu hiç değişmez, ilkeli, erdemli, adanmış bir kişilik olarak tercih ettiği zemin hep milletinin/İslam ümmetinin yanı olur -yerli ve millî olmaktan zerre ödün vermeden- kalemini bu gayenin dışında başka bir alanda kullandığını gören olmaz ve "*Bana sor sevgili kâri*", *sana ben söyliyeyim / Ne hüviyette şu karşında duran eş'arım*" diyerek araya girebilecek ve sözünün anlamını bozabilecek bütün unsurları da bir kenara bırakarak ana hedefinin doğrudan

okuyucuları ile baş başa kalmak olduğunu belirler, böylece “*Safahat’ın sayfaları çeşitli görüşlerin tartışıldığı felsefi bir diyaloga, bir fikir işçiliğine, çeşitli görüşlerin tebliğ edildiği bir vaaza dönüşür.*” (Taşdelen, 2008: 140-50).

Okuyucu, Safahat’ın dizelerinde, ülkesinin kaderini kendi yaşam hikâyesi ile birleştirmiş, yüz yüze kaldığı acı gerçekler karşısında toplumdan biri olarak içli/duy(arlı)gulu bir insanın imanlı sağlam duruşuna, isyanlarına, umut ışığı bulabilmek için çırpınına², yaklaşmakta olan daha büyük felaketleri haber verebilmek için yapabileceği son şey olarak şiirin gücüne sığına, bazen sessiz; bazen yüksek tonda derinden gelen feryadına şahit olur³. Bu feryadın sahibi, eğilip bükülmeden her zaman doğruları söylediği için -halkın içerisinde yaşamasına rağmen- genelde yalnız ve hüznün sahibi bir şairdir. O, Okay’ın; “*Edebiyat tarihlerinde pek az sanatkârın eseri ve fikirleri ile şahsiyeti arasındaki benzerlik, hatta ayniyet, Mehmet Akif’inki kadar olabilmiş(tir).*” (Okay, 2008: 8) diye nitelendirdiği bir kişiliktir.

Gördüğünü, duyduğunu, kabullenmediğini, eleştirdiğini zaman ve mekân gözetmeksizin her yerde dile getirmekten çekinmeyen, kutlu bir emaneti taşıdığına inanan, acelesi olan bir şairdir Akif, zamanın hızlı aktığı fani dünyada taşıdığı emanetleri, söylenmesi gereken sözleri bir an önce ehline/Müslüman halka ulaştırmanın telaşı içerisinde. Hedefi millet olan şair, birinci önceliği süslü dizeler yazmak olmadığı için, dilini de zamanın ruhuna uygun olarak hitap ettiği kitleye göre düzenler⁴, gerektiği yerde argo tabir ve

2 “...onun sanatında kalbin her türlü çarpıntısı şairane ifadesini kazanmış bulunmaktadır; yalnız korku yok, ölüm yok, bir de melânkoli yok. Belli ki o korkuyu imansızlara, ölümü fanilere, melânkoliyi ise Divan edebiyatı ile Enderun musikisine bağışlamış; bu üçüzlü küçüklükten, acıdan kendini kurtarmış ve duygular semasının her tarafında kudretle dolaşan sesi yine üç bölgede harika denecek bir fışın kazanmıştır. Bu üç bölge, ümit, iman ve isyan bölgeleridir.” (Topçu, Nurettin (2011), *Mehmet Akif*, Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 39)

3 “...Sanki okurun ellerine düşen kitap, “acın gıryesi”dir ve sanki okur kitap görünümünde bir gözyaşı tutmaktadır, üstünde kendisinin yansıdığı. Sözel bir gözyaşı anıttır “Safahat.” Dönemin, tarihsel, sosyal, siyasal, düşünsel yaşantısının en sahil, en canlı kamutudur (Belge niteliğindedir; çünkü gerçekçi bir biçim ve hakikatçi bir biçimle yazılmıştır). (S)özel bir aynadır. (G)özden söze inen sıcak bir gözyaşıdır. (Akay, Hasan (2016), *Doğrandıkça Artan Ekmeke*, Şule Yayınları, İstanbul, s.39)

4 “Akif büyük bir şairdir diyebiliriz, ama onun şiirini ya bir harp zamanında ya da sivil bir mücadele anında yazdığını unutmamak lazım. Kerli ferli bir sofraya değildir Akif’in şiiri. Bu sebepten bu şiirlerde bir savaşçının azığındaki lezzet vardır. Yarı tuzlu, yarı yağlı, aceleyle hazırlanmış, baharatı eksik... İşte onun şiirinde bu yokluğun, acının onur veren, savaşılabildiği için, savaşılabilecek gücü ve uğrunda savaşılabilecek değerleri olduğu için yediği o azıktan tat alan savaşçının aldığı lezzet vardır.” (Somuncu, Selim (2008), “Berlin’den Necid Çölleri’ne Doğu’dan ve Batı’dan Haberdar Şiirler: *Safahat’ın* Beşinci Kitabı: *Hâtralar*”, *Hece Dergisi, Mehmet Akif Özel Sayısı*, Say:133, s.296.)

tanımları kullanmaktan da kaçınmaz. Her kesimden okuyucu *Safahat*'ta kendisine hitap eden bölümler bulur, bu da eserin günümüzde bile çok okunanların başında gelmesini sağlar:

“... Öyle ki bizzat kendisi, *Safahat*'ta halktan biri-bir şair- olarak yer alır; sanki *Safahat* metnini halk kurmuş, şair de metne oradan -o taraftan biri olarak- katılmıştır. Bu, halkın(okurun) ve hayatın “esere”e öncelenmesi, yaşamın yapının önünde yürümesi demektir. Halkın en çok itibar ettiği eserlerin başında gelmesi, bunun kanıtıdır. Çünkü onun *Safahat*'ında halk; eti ve kemiğiyle, etiği ve estetiğiyle, diliyle ve diniyle, ölüm ve dirimiyle, ötesi ve berisiyle “konuşma hakkı” elde etmiştir.” (Akay, 2016:43).

Bu çalışmada, Topçu'nun; “*Onun yedi ciltlik Safahat'ı bir volkanı andıran iç hayatının macerasıdır; ruh dünyasının, cemaatin acılarından başlayıp ilâhî denemede nihayetlenen dramıdır; bir kelime ile büyük bir ruhun romanıdır.*” (Topçu, 2011: 18) dediği, Türk milletinin ve İslam ümmetinin dönemler halinde tarihsel serüveninin anlatıldığı *Safahat*'ın üçüncü kitap olan *Hakkın Sesleri* bölümü incelenerek Osmanlı'nın zayıflaması ile hamisiz kalan Balkan Müslümanlarının ve mukaddes yerlerin karşı karşıya kaldığı kabul edilemez durumların ve o coğrafyaların kaybedilişinin Mehmet Akif'in ruh dünyasına ve şiirlerine nasıl yansdığına dikkat çekilecektir.

2. Balkanlar'ın Kaybedilişi

Sultan II. Abdülhamid, iktidarda kaldığı süre boyunca Balkan milletleri arasındaki anlaşmazlıkların sona ermesine mâni olarak onların Osmanlıya karşı birleşik bir güç olmalarının önünü kesmekte başarılı olur. Ancak II. Abdülhamid'den sonra iktidarı ele geçiren İttihat ve Terakki yönetimi, büyük bir öngörüsüzlükle Balkan milletlerinin en önemli anlaşmazlıkları olan kiliseler meselesini hallederek onların Osmanlı'ya karşı birleşmelerine sebep olur. Bunun yanında Rusya'nın desteğini de arkalarına alan Balkan devletleri organize bir güç olarak toprak taleplerini arttırmaları.

Balkanlarda bu tür gelişmeler olurken Osmanlı kendi dertleri, Trablus-garp Savaşı ve İtalyanlar'ın baskısı ile uğraşmaktadır. Balkanlar'dan devletlerine karşı büyük bir ayaklanmanın olabileceğinin farkına bile varamaz.

3 Ekim 1912'de Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ, Babıali'ye Sırbistan, Makedonya, Arnavutluk ve Girit'e muhtariyet verilmesi için ortak nota verirler, bu isteklerin kabul edilmemesi ile de (14 Ekim 1912) Balkan Savaşı başlamış olur. Ordu içerisinde siyasi görüş ayrılıklarının olması ve böyle birkaç cephede birden çıkan savaşa hazır olmaması nedeni ile savaş Osmanlı için büyük bir hezimetle sonuçlanır. İttihat ve Terakki'nin kanlı bir şekilde yeniden iktidara gelerek kaybedilen yerleri kurtarma girişimleri de sonuçsuz kalınca Edirne bile kaybedilen yerlerden olur.

Osmanlı'dan elde ettikleri yeni toprak miraslarını paylaşamayan Balkan ülkeleri 23 Haziran 1913'te kendi aralarında yeni bir savaşa girişirler ve böylece II. Balkan savaşları başlar. Birçok cephede savaşmak zorunda kalan Bulgaristan'ın zayıflığından faydalanılarak Edirne yeniden Osmanlı topraklarına katılır.

Hazırlıksız bir şekilde girilen Balkan savaşları, Osmanlı Devleti ve o bölgede yaşayan Müslüman nüfus üzerinde pek çok olumsuz izler bırakır, bölgenin tarihinde, yaşam biçiminde, demografik yapısında büyük değişimlere zemin hazırlar ve günümüze kadar süregelen problemlerle hem Müslümanlar hem Türkler yüz yüze kalırlar:

“Balkan savaşları Osmanlı tarihinde bir dönüm noktası oldu. Asırlardır Rumeli'de yaşayan binlerce Müslüman nüfus katliama maruz kaldı. Pek çoğu hünkârca öldürüldü. Büyük bir bölümü malını mülkünü terk ederek Anadolu'ya sığındı. Sadece Edirne'de 225.000'den fazla Müslüman Bulgar ordusunun esaretinde aklıktan hayatını kaybetti. Savaştan sonra imzalanan antlaşmalarla Rumeli'de kalan Müslümanların halkları tasdik edildiği halde Müslüman Türklerle yapılan baskılar durmadı. Pek çok Türk asıllı Müslümanın göçü günümüze kadar devam etti.” (Küçük, 1992:25).

3. Hakkın Sesleri

Safahat'ın üçüncü kitabı olan *Hakkın Sesleri* bölümü Balkan savaşlarının acılarını dile getiren on şiirden oluşur. Bu şiirlerin sekizi bazı ayetlere, birisi ise bir hadise dayanılarak yazılır. “*Gerek ayetlerin gerekse hadisin ortak mealleri insanların kendi hataları sebebiyle uğradıkları musibetlerin etrafında toplanmaktadır.*” (Okay, 2008: 443) Sonuncusu ise “*Pek Hazin Bir Mevlid Gecesi*” başlığını taşıyan ve fazla uzun olmayan bir şiirdir.

Baba tarafından Arnavutluk kökenli olan M. Akif'in, İmparatorluk için bir dönüm noktası olacak Balkan bozgunlarına ve Müslüman tebaanın kavmiyetçilik düşüncelerinin etkisi ile duçar oldukları kabul edilemez zulümlere karşı sessiz kalabilmesi beklenemezdi. Hem *Sebîlürreşâd*'da hem cami kürsülerinde Balkanlar'da Müslüman halkın yüz yüze kaldığı faciaları keskin üslûbu ile dile getirmeye çalışır.

Yazar *Hakkın Sesleri* bölümünün ilk şiirine Allah'ın kudretini ve büyüklüğünü haber veren Âl-i İmrân suresinin 26. ayeti ile başlar. Sonra da şiirin dizeleri bu ayetin içeriğine paralel olarak gelişir, son bölüme kadar manzumenin bütün dizeleri Yaratıcıya sitem ve dünyada olup bitenlerin, gayri insani durumların şikâyeti üzerine bina edilir. Dünyanın adaletsizliği ve bu adaletsizlik karşısında kâinatı dolduranların hissizliği, mazlumların yanında kimselerin olmaması ve onlara hayat hakkı bile verilmemesi, insanlığın adının bile kalmamış olması yazarın endişelerinin daha da artmasına ve iyilik namına dünyadan umudunun kesilmesine sebep olur.

Dünyanın adaletsiz bir düzen üzerinde devam ettiği vurgulandıktan sonra, yazar gözlerini kendi coğrafyasına çevirir, Payitahtın yanı başında daha içler acısı olaylar gerçekleşmektedir. Yüz binlerce Müslüman, kadın erkek, çoluk çocuk, yaşlı genç denmeden yerlerinden, yurtlarından ve nihayet en rezil işkencelerle canlarından edilmektedir:

“İlahî, altı yüz bin Müslüman birden boğazlandı...

Yanan can, yırtılan ismet, akan seller bütün kandı.

*Ne ma'sum ihtiyarlar süngüler altında kıvrandı!
Ne bîkes hânümanlar işte, yangın verdiler, yandı!
Şu küllenmiş yığınlar hep birer insan, birer candı!"⁵*

Bu kadarla da kalınmayarak İslam'ın bütün kutsal yerleri Hristiyanların ellerine geçmiş semalarda ezan yerine çanların sesi yükselmeye başlamıştır, Müslümanların düştükleri durum hiçbir vicdanın kabul edemeyeceği kadar zelil durumlardır, onlar için parlak güneşli günlerin gelmesi de pek mümkün görünmemektedir:

*"Ezanlar sustu... Çanlar inletip durmakta âfâkı.
Yazık: Şark'ın semâsından Hilâl'in geçti işrâkı!
Zaman artık Salîbin devr-i istilasî, ilhâkı,
Ne doğmaz günmüş ey âcizlerin kudretli Hallâk'ı!"*

Yazar görülen zulümlerin kendisinde oluşturduğu etki ile mısralarının şiddetini biraz daha arttırarak Yaradan'a siteme kadar götürür ama yaptığı işin de ne kadar yanlış bir şey olduğunu hızlı bir dönüşle şiirin son bölümünde belirtir. Huda'nın yardımının mazlumlara yetişmesi için de insanların her şeyi ondan beklemek yerine önce kendilerinin bir gayret içerisinde, azim içerisinde olmaları gerektiğini vurgular:

*"Tecellî etmedin bir kerre, Allah'ım, cemâlinle!
Şu üç yüz elli milyon ruhu öldürdün celâlinle!
Oturmuş eğlenirlerken senin -hâşâ- zevâlinle,
Nedir ilhâdı ihmâlin o sâmit infîâlinle?
Nedir İslâm'ı tenkîlin bu müsta'cel nekâlinle?"*

Yine bir ayetle başladığı bölümün ikinci şiirinde şair İslam mülkünün başına gelenleri daha şiddetli, dramatik ve lirik bir dille gözler önüne sermeye çalışır. Şairin eleştirisi oklarından toplumun her kesimi nasibini alırken medenî denilen Batı dünyası da eleştirilerden uzak kalmaz.

İslam'ın bu güzide diyarları bir zamanlar huzurla dolu bereketli yerlerdi; lakin Müslümanlar ecdadının emanetlerine sahip çıkamayarak oraların bir

5 Metinde geçen bütün şiirler, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Dijital *Safahat*'inin *Hakkın Sesleri* bölümünden alınmıştır.

zulüm haneye dönüşmesine sebep olmuşlardır. Her tarafta işkencelerle öldürülmüş, namusları ayaklar altına alınmış kadınlar, beşiğinden alınarak parçalanmış çocuklar, türlü şenatlere uğramış yaşlılar ve onlardan kalan “enkaz-ı beşer” vardır. Onların bunca zulme uğratılmalarının tek nedeni Müslüman olmalarıdır.

Müslümanlar, Balkan coğrafyasında hayal bile edilemeyecek derecede zulümlerden geçirilirken İslam dünyası/koskoca Şark ise bütün ulvî değerlerini bir kenara bırakmış, unutmuş bir şekilde hissizdir. Şark'ın bu umursamaz, duygusuz, duyarsız hali yazarın bütün öfkesinin hatta ağır hakaretlerinin onların üzerinde yoğunlaşmasına sebep olur:

“Bizde leşten daha hissiz, daha kokmuş bir can var!

Bakmayın, hem tükürün çehre-i murdârimıza!

Tükürün: Belki biraz duygu gelir ârimıza!

Tükürün cebhe-i lâkaydına Şark'ın, tükürün!”

Akif asırlardır örnek alınacak medenî bir dünya olarak gösterilen Batı'nın gerçek yüzünün hiç de bilindiği gibi olmadığını haber verir. Ona göre medenî görünen Batı bütün bu zulümlerin -zalimlere arka çıkarak veya yapılanlara göz yumarak- destekçisi ve ortağı durumundadır. Onların maskeleriyle kapattıkları asıl yüzleri de bu şekilde ortaya çıkmış olur:

“Tükürün Ehl-i Salib'in o hayâsız yüzüne!

Tükürün onların asla güvenilmez sözüne!

Medeniyet denilen maskara mahlûku görün:

Tükürün maskeli vicdanına asrın, tükürün!..”

“İçimizdeki beyinsizlerin işledikleri yüzünden, bizi helak eder misin, Allah'ım...” (A'raf, 155) ayeti ile başlayan bölümde M. Akif, Rabbine karşı feryadının, isyanının tonunu biraz daha yükseltir. Birkaç kendini bilmez bozguncunun yüzünden İslam'ın bütün kutsallarını haç kuşatmak üzeredir, bu coğrafyada hakkın, adaletin yerlerinde yeller esmektedir, mazlumların ise tutunacağı ne bir dal, sığınacakları ne bir yer kalmıştır. Onlara bu dünyada

uzanacak bir yardım elinin olmadığı da artık kesindir. İslam dünyasının dalmış olduğu feci uykudan uyanması mümkün görünmemektedir. Bu durumda mazlumların yardımcısı, Yaradan’dan başkası olamayacaktır. şair böyle çaresiz bir ortamda O’ndan yardımını istemekte, bir an önce o yardımın gelmesi için Rabbine karşı -Akif’ten beklenemeyecek kadar cesur bir üslupla- yalvarmaktadır:

“Yâ Râb, bu uğursuz gecenin yok mu sabahı?

Mahşerde mi biçarelerin, yoksa felâhı!

Nûr istiyoruz... Sen bize yangın veriyorsun!

“Yandık!” diyoruz... Boğmaya kan gönderiyorsun!

.....

İslam’ı elinden tutacak, kaldıracak yok...

Nâ-hak yere feryâd ediyor: Âcize hak yok!

Yetmez mi musâb olduğumuz bunca devâhi?

Ağzım kurusun... Yok musun ey adl-i İlähi!”

Ortamin çok kötü olmasına, Müslümanların yurtlarının, yuvalarının, mabetlerinin tarumar edilmesine rağmen; bu viran olan coğrafyaları, Müslüman halkın perişanlığını gören ve sorumlulara karşı ağır hakaretleri yapmaktan çekinmeyen M. Akif, en karanlık günlerde bile bütünüyle karamsarlıklar içerisinde kaybolup gitmez, Onun şiirlerinin içerisinde, mısralarının derinliğinde hep bir umut ışığı saklıdır ve *“Allah’ın inayetinden ümidini hiç kesmez.”* Yeter ki inanan insanlar içlerindeki cevherin farkında olsun, umutsuzluktan uzak olarak azimle görevlerine sarılsın, çözüm yollarını başkalarından beklemek yerine bütün samimiyetleri ile onu kendileri arasın ve çözümün bir parçası olmayı amaçlasınlar. O zaman şark’ın üzerine doğmasını bekledikleri güneşin kendisini göstermesi de gecikmeyecektir:

*“Karşında ziyâ yoksa, sağından, ya solundan,
Tek bir ışık olsun buluver... Kalma yolundan.
Alemde ziyâ kalmasa, halk etmelisin, halk!
Ey elleri böğründe yatan, şaşkın adam, kalk”*

Akif, tek güçlü silahı olan dizeleri ile bıkmadan usanmadan *Hakkın Sesleri* bölümünde İslam milletini uyandırma gayretlerine devam eder. Başlarına gelen bütün felaketlerin sebebinin bu topraklara büyük bir kâbus gibi çöken cehaletten olduğunu vurgular. Bu cehaletin sonuçları ise çok acı olmaktadır ama hâlâ cehalet uykusundan uyanılmaz ise bir İslam milleti bile kalmayacaktır, böyle bir gidişin sonu ölüm/yok oluş olacaktır, Hayatın terakkiye doğru bir akışı vardır, bu akışa uyum sağlayamayan, katılamayanın yaşam hakkının olması imkansızdır. İslam dünyasının içerisindeki zulmetleri dindirebilmesinin tek çaresi, asırlardır süren cehalet uykusundan uyanmasında yatmaktadır:

*“Yıllarca, asırlarca süren uykudan artık,
Silkin de: Muhîtindeki zulmetleri yak, yık!
Bir baksana: Gökler uyanık, yer uyanıktır;
Dünya uyanıkken uyumak maskaralıktır.
Eyvâh! Bu zilletlere sensin yine illet...
Ey derd-i cehâlet, sana düşmekle bu millet,
Bir hâle getirdin ki, ne din kaldı ne nâmûs!
Ey sîne-i İslâm'a çöken kapkara kâbus.”*

Yazar, içinde bulunulan kötü gidişin sebebinin Müslümanca bir yaşamdan, ahlaktan uzaklaşmış olduğumuzu daha somut örneklerle göstermek için tarihin övünülecek sahnelerine gitmeyi tercih eder. O dönemlerde bütün bir ümmet İslam ahlakı ile kuşandığı, hayatını onun düsturları üzerine yaşadığı için Allah'ın inayeti de hep yanlarındadır. Fethettikleri yerlerin halkları ile huzur içerisinde yaşıyorlarken bugün ise her şey tersine dönmüş durumdadır. İyileri, doğruları, Allah'ın emirlerini her zaman söylemek zorunda olanlar, bunları söylemek yerine kendi süfli emellerinin, çıkarlarının peşinde koşuşturmaktadır:

*“Kustu, bin murdar ağız Şer’in bütün ahkâmına;
Ah! Bir ses bari yükselseydi nefret nâmuna!
Altı yüz bin can gider; milyonla îmân eksilir;
Kimseler görmez! Gören sersem de Allah’tan bilir!”*

Çevresindeki her şeyin baharın gelmesi ile yeniden dirilişe geçtiğini gören Akif, İslam dünyası için umutlanmak ister fakat toprağın yeniden dirilişe geçerek etrafına canlılık vermesi ile yazarın yüz yüze kaldığı gerçekler karşısında büyük bir tezat vardır. Çünkü onun vatan dediği topraklar yabancıların ayakları altında inlemektedir ve her bir aşıyandan bülbül sesleri yerine yetim sesleri yükselmektedir. Bütün bu çaresizliklerin içerisinde ise yazarın bel bağladığı uyandırmaya çalıştığı İslam ümmetti sanki bütün hislerini kaybetmiş gibi Balkanlar’da olanları duyarsız bir şekilde seyretmektedir:

*“Duygusuz olmak kadar dünyâda lâkin derd yok;
Öyle salgınmış ki mel’un: Kurtulan bir ferd yok!
Kendi sağlam... Hissi ölmüş, ruhu ölmüş milletin!
İşte en korkuncu hüsrânın, helâkın, haybetin!”*

Ülkesinin içerisinde bulunduğu durumun yanlış politikalar yüzünden her geçen gün biraz daha kötüye gittiğini gören M. Akif, feryatlarının tonunu daha da arttırmak zorunda kalır. O kadar feryat edip uyandırmaya çalışmasına rağmen üzerine ölü toprağı serilmiş olan Şark’ın uyanmasından umudunu kesmiş gibidir. Ata yurdunda ortaya çıkan isyanlar, tefrikalar, milliyetçilik hareketleri sonucunda orası da bir kan gölüne dönmüştür, şüheda türbeleri, kutsal yerler, kirli ayakların, sarhoş naralarının altında inlemektedir, onların birçoğunun üzerinde dalgalanan artık hilal de değildir. Öyle bir tufan esmektedir ki şairin ata yurduunun üzerinde söndürmediği ocak kalmamıştır, her taraf yakılıp yıkılan harabelerle doludur. Böyle bir ortamda dirilerden umudu kalmayan şair, babasının kabrinden kalkmasını, hiç olmasa onun vatanı savunmasını ister. Çünkü bu sefer dedesinden emanet kalan topraklar üzerinde esen yabancı zulmü görülmemiş bir dehşettedir. Camiler bile her türlü saygısızlıktan nasibini almaktadır, kutsal yerler yakılıp yıkılmakta Müslümanlığa dair izler yok edilmektedir:

“Üç beyinsiz kafanın derdine, üç milyon halk,
Bak nasıl doğranıyor? Kalk, baba, kabrinden kalk!
Diriler koşmadı imdadına, sen bâri yetiş...
Arnavutluk yanıyor... Hem bu sefer pek müdhiş!

.....

Ne felaket: Dönüversin de mesâcid ahıra,
Hırvat'ın askeri tepsin çıkıp üstünde hora!
Bâri bir hâtıra kalsaydı şu toprakta diri...
Yer yarılmış, yere geçmiş şühedâ türbeleri!”

Müslümanlar, karşılarında medeni görünmelerine rağmen hiç de öyle olmayan bir Ehl-i Salib dururken, hedefleri de tamamen mülk-i İslam'ı ele geçirmek iken bunun farkında bile değildiler. Akif, Batı'nın bu saldırılarından en az zararla kurtulmak için Müslümanların aralarındaki bütün tefrikaları unutarak birlik olmaları gerektiğini vurgular. Tefrikaların, özellikle kavmiyetçiliğin, İslam birliğinin en büyük düşmanı olduğunun, Batı için böylece daha kolay lokma haline geleceklerinin bilincindedir. Bu endişe ile inananları uyandırmaya, İslam'ın sancağı altında sınıksız birlik olmaya çağırır:

“Artık ey millet-i merhume, sabâh oldu uyan!
Sana az geldi ezanlar, diye ötsün mü çan?
Ne Araplık ne de Türklük kalacak, aç gözünü!
Dinle Peygamber-i Zîşân'ın ilâhî sözünü.”

Hakkın Sesleri'nin sonlarında M. Akif, ısrarla dile getirdiği Balkan coğrafyasının perişan halini bir kez daha ortaya koymaya çalışır. Orada bütün geceler “leyl-i matem”e dönmüştür, ezanların sesini ise çan sesleri boğmaktadır, İslam'ın haremğâhında na-mahremler dolaşmaktadır ve İslam alemi çetin bir süreçten geçmektedir. Böyle bir dönemde gördüğü katlanılması zor realiteler karşısında şair çaresiz bir şekilde Peygambere sığınmak, ondan yardım dilemek yolunu seçer. Duygulu bir dille ondan Müslümanları bu halde bırakmamasını, onlardan yardım ve merhamet elini çekmemesini ister:

“Nâmûsa yabancı mahrem oldu!
Beyninde öten çanın sesinden
Binlerce minâre ebkem oldu.
Allah için, ey Nebiyy-i Ma’sum,
İslam’ı bırakma böyle bîkes,
İslam’ı bırakma böyle mazlum.”

4. Sonuç

Balkan savaşları Osmanlı Devleti için bir sonun başlangıcı olur. Bu savaşta Osmanlı ordusu içerisindeki tefrikalardan dolayı beklenmedik bir hezimetle karşı karşıya kalır ve toprak kayıpları, umulmadık derecede büyük olur. İmparatorluğun Balkanlar’daki en önemli şehri Selanik kurşun atılmadan düşmana teslim edilir. Bir dönem Osmanlı’ya başkentlik yapan Edirne Bulgarlar’ın elinde kalır, koskoca imparatorluk bir acizyet içerisinde yıkıma doğru sürüklenmektedir. Savaşın ilk aşaması tam bir dram ve katliamlar sahnesidir. İkinci aşamasında Edirne tekrar elde edilir ama Balkan savaşları; yüz binlerce evsiz barksız kalan Müslümanın yollara dökülmesine, milyonlarca Müslümanın ise Osmanlı sınırları dışında büyük problemlerle yaşamak zorunda kalmalarına sebep olur. Bu coğrafya ebediyen Osmanlının elinden kayıp gider.

Böyle bir faciaya -babası tarafından da o topraklardan olan- Millî Şairin kayıtsız kalması beklenemezdi. Hayatı boyunca kalemini İslam birliğini, milletinin çıkarlarını savunmak için kullanan M. Akif, yazılarında, cami kürsülerinde, *Safahat*’ında yer alan birçok manzumede ve özellikle *Hakkın Sesleri* bölümünde Balkan dramına geniş yer verir. Orada İslam dünyasının bütün dertlerini kendi ana derdi kabul eden bir şairin; bazen gerçekleri göremeyip tefrikalar, tembellikler içerisinde yüzen bütün bir Müslüman halka, bazen medenî gibi görünmesine rağmen pek de öyle olmadığına inandığı Batı’ya karşı şiddetli eleştirileri vardır. Bazen ise yaşayanlardan umudunu kesmiş, Rabbine ve Peygamberine yönelmiş, Onlardan yardım bekleyen içli, duygulu şairin feryatla duaların iç içe geçtiği şiirleri vardır.

Kaynakça

- Akay, Hasan (2016), *Doğrandıkça Artan Ekmek*, Şule Yayınları, İstanbul.
- Akay, Hasan (2011), “Âkif’in Safahat’ında Zamanın Rûhu”, *Uluslararası Mehmet Akif Sempozyumu*, Zeytinburnu Belediyesi Yayınları. S.235-249.
- Çetin, Nurullah (2007), “Günümüze Işık Tutan “Münevver Aydın” Mehmet Âkif Ersoy”, *II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, İstanbul. s. 428- 447.
- Karakoç, Sezai (1987), *Mehmet Akif*, Diriliş Yayınları, İstanbul.
- Küçük, Cevdet (1992), “Balkan Savaşları,” *TDVİA*, C.5, s. 23-25.
- Okay, Orhan (2003), “Mehmed Âkif Ersoy”, *TDVİA*, C. 28, s. 432-439.
- Taşdelen, Vefa (2008), “Safahat’ın Eğitim İmalatları”, *Hece, Mehmet Akif Özel Sayısı*, S. 133, s. 149-153.
- Topçu, Nurettin (2011), *Mehmet Âkif*, Dergâh Yayınları, İstanbul.